Decàleg per uns entorns escolars segurs i saludables

Grup de Treball de Salut Mediambiental de la Societat Catalana de Pediatria

Societat Catalana de Pediatria

Els infants tenen unes característiques físiques, conductuals i biològiques que els fan especialment vulnerables als contaminants i altres factors mediambientals de risc. Els nens i les nenes no són "adults petits": presenten una immaduresa generalitzada, un desenvolupament neuropsicològic i cognitiu en evolució constant, una menor estatura que els fa respirar contaminants de l'aire que es concentren al voltant del metre d'alçada i per si no fora poc, no poden decidir sobre l'entorn on viuen. L'exposició a la contaminació atmosfèrica relacionada amb el trànsit motoritzat es relaciona amb múltiples impactes en salut – ja des de l'època prenatal- com el retard en el desenvolupament cognitiu, afecció de vies respiratòries superiors, augment de pneumònies, alteracions en el sistema endocrí, relació amb el càncer infantil o l'asma, actualment una de les malalties cròniques més freqüents en infants i adolescents. Els accidents de trànsit són una de les principals causes de mort prematura en infants i joves al nostre país. La superfície urbana dedicada al trànsit motoritzat ocupa prop del 60-70% de l'espai públic, majoritàriament asfaltat, que contribueix a l'efecte illa de calor, arracona espais protectors de la salut com les zones verdes i blaves, i no promou una mobilitat activa. L'entorn on la infància viu, creix, aprèn i juga té una gran repercussió a totes les esferes de la seva salut.

Per aquests motius, des del Grup de Treball de Salut Mediambiental de la Societat Catalana de Pediatria instem a l'administració (en general i a la local en particular), i als responsables en planificació urbana, mobilitat, salut i educació, a portar a terme accions urgents en 3 grans eixos interconnectats:

- Reducció de la contaminació, atmosfèrica i acústica, i l'accidentalitat relacionada amb el trànsit.
- Foment de la mobilitat activa per al desplaçament als centres educatius.
- Augmentar el contacte amb la natura.

Com a pediatres que ens ocupem i ens preocupem per la salut dels infants, reivindiquem aquest Decàleg per un entorn escolar segur i saludable:

1. Pacificar el trànsit en els entorns escolars, prioritzant la peatonalització i la restricció del trànsit motoritzat, així com promoure un canvi generalitzat cap al model de "Ciutat 30" per reduir de manera efectiva la velocitat del trànsit a tot el viari urbà.

2. Creació de camins escolars i carrils bici amples i segregats per tal d'afavorir la mobilitat escolar activa i promoure l'arribada al centre educatiu i la sortida de manera autònoma i segura.

3. Prioritzar la proximitat al centre escolar com a criteri bàsic de l'àrea escolar, en benefici de la infància i de tota la comunitat per tal de disminuir el nombre de desplaçaments motoritzats diaris i promoure la mobilitat activa.

4. Substituir aparcaments per a cotxes dels carrers contigus als centres educatius per aparcaments per a bicicletes, patinets i zones d'espera, de trobada i joc a l'espai públic amb arbrat, vegetació i aigua, així com crear pàrquings de bicicletes i patinets a dins dels centres educatius. Recomanem la utilització d'autobusos elèctrics en les línies escolars.

5. Monitorar les aules: instal·lar sensors de qualitat de l'aire i acústica com una eina pedagògica i de millora de la salut. Els valors de referència que motivaran mesures correctores seran els de l'Organització Mundial de la Salut.

6. Naturalitzar els patis escolars i els entorns escolars amb arbrat i plantes que contribueixin a millorar la qualitat ambiental proporcionant ombra, frescor i color a aquests espais, i mitiguin l'efecte illa de calor (refugis climàtics). Aplicar principis de resiliència arquitectònica i urbana per adaptar l'escola i el seu entorn al canvi climàtic.

7. Realització de l'activitat lectiva i no lectiva a l'aire lliure sempre que sigui possible (traslladar l'aula a entorns naturals propers al centre educatiu com a mínim un cop a la setmana).

8. Posada en marxa d'iniciatives com la d' "Entorns sense fum" o "Classe sense fum" per afavorir l'eliminació de l'exposició al fum ambiental del tabac als entorns immediats dels centres educatius i prevenir el tabaquisme abans de l'adolescència, així com treballar en activitats preventives a l'àmbit del consum d'alcohol i altres drogues.

9. Establir plans de salut mediambiental escolar per a cada centre, amb un diagnòstic escolar i amb la participació de tota la comunitat educativa i incorporant la salut mediambiental al currículum escolar.

10. Incloure experts i afectats en les decisions en relació amb la mobilitat i els entorns escolars segurs i saludables i integrar-les en la redacció dels POUM (Plans d'Ordenació Urbanística Municipal) i els PMUS (Plans de Mobilitat Urbana Sostenible).

Mitjançant aquestes accions volem aconseguir unes condicions equitatives, saludables i segures al voltant de tots els centres escolars amb la finalitat de promoure un present que garanteixi el millor futur per la nostra infància, afavorint el seu desenvolupament i preservant la seva salut.

Mitjançant aquestes accions volem aconseguir unes condicions equitatives, saludables i segures al voltant de tots els centres escolars amb la finalitat de promoure un present que garanteixi el millor futur per la nostra infància, afavorint el seu desenvolupament i preservant la seva salut.

Decàleg per uns entorns escolars segurs i saludables

Grup de Treball de Salut Mediambiental de la Societat Catalana de Pediatria

Societat Catalana de Pediatria

Bibliografia:

- *Ortega-García, J. A., Tellerías, L., Ferrís-Tortajada, J., Boldo, E., Campillo-López, F., van den Hazel, P., Cortes-Arancibia, S., Ramis, R., Gaioli, M., Monroy-Torres, R., Farias-Guardia, C., Borras, M., Yohannessen, K., García-Noriega-Fernández, M., Cárceles-Álvarez, A., Jaimes-Vega, D. C., Cordero-Rizo, M., López-Hernández, F., & Claudio, L. (2019). Amenazas, desafíos y oportunidades para la salud medioambiental pediátrica en Europa, América Latina y el Caribe. Anales de Pediatría, 90(2), 124.e1-124.e11. https://doi.org/10.1016/j.anpedi.2018.11.015*
- *Campillo i López, F. (2022). Es la hora de la pediatría planetaria. Anales de Pediatría, 96(3), 177–178. https://doi.org/10.1016/j.anpedi.2021.11.007*
- *Landrigan, P. J., Fuller, R., Fisher, S., Suk, W. A., Sly, P., Chiles, T. C., & Bose-O'Reilly, S. (2019). Pollution and children's health. Science of The Total Environment, 650, 2389–2394. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2018.09.375*
- *Sunyer J, Esnaola M, Alvarez-Pedrerol M, Forns J, Rivas I, et al. (2015) Association between Traffic-Related Air Pollution in Schools and Cognitive Development in Primary School Children: A Prospective Cohort Study. PLOS Medicine 12(3): e1001792. https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001792*
- *Iglesias S, Codina E, Campillo i López F. Pedalem cap a l'escola. Barcelona: Grup de Treball de Salut Mediambiental, Societat Catalana de Pediatria; 2022. Disponible a: https://docs.academia.cat/i1043549*
- *Nieuwenhuijsen M., Daher C., Valls I., Garcia-Vaz C. La contaminación atmosférica y la infancia – Protejamos a nuestra futura generación con mejores directrices sobre la calidad del aire ambiente. Barcelona, ISGlobal; Juny 2023. Disponible a: https://www.isglobal.org/-/air-pollution-and-children-key-facts*

Autors

Elena Codina[1,2], Mònica Ubalde[3] , Meritxell Zapater[1,4], Sheila Iglesias[1,5], Ferran Campillo i López[1,6]

[1] Grup de Treball de Salut Mediambiental, Societat Catalana de Pediatria.
[2] Servei de Pediatria i Nefrologia Pediàtrica. Referent de Salut Mediambiental Maternoinfantil. Hospital Sant Joan de Déu, Esplugues de Llobregat.
[3] Postdoctoral Researcher, Iniciativa de Planificació Urbana, Medi Ambient i Salut de l'ISGlobal.
[4] Equip Pediàtric Territorial d'Horta/ Carmel/St. Rafael. Gerència Territorial de Barcelona. Institut Català de la Salut
[5] Pediatria dels Pirineus, Alt Urgell.
[6] Unitat de Salut Mediambiental Pediàtrica (PEHSU), Equip Pediàtric Territorial de la Garrotxa, Fundació Hospital d'Olot i Comarcal de la Garrotxa.

Revisors Grup de Salut Mediambiental de la Societat Catalana de Pediatria

- Anna Gatell, pediatra, Equip Pediàtric Territorial del Garraf. Institut Català de la Salut. Presidenta de la Societat Catalana de Pediatria.
- Anna Teixidó, pediatra, CAP Vallcarca-Sant Gervasi.
- Paula Sol, Clinical Research Fellow, Biomedical Data Science Team. Institut de Salut Global (ISGlobal).
- Òscar García-Algar, Cap de Servei de Neonatologia Hospital Clínic- Maternitat
- Ana Maria López Remacha, metgessa CAP Tossa de Mar
- Adriana Giuliano, pediatra i nefròloga pediàtrica a l'Hospital Mútua de Terrassa

Col·laboradors externs

- Carolyn Daher, Mireia Gascon, Jordi Sunyer i Mark Nieuwenhuijsen: Iniciativa de Planificació Urbana, Medi Ambient i Salut de l'ISGlobal.
- Quique Bassat: ICREA Research Professor. Pediatre de l'Hospital Sant Joan de Déu. Responsable del Programa de Malària d'ISGlobal.
- Disseny gràfic: Lídia Aldomà

Citar com:

Codina E, Ubalde M, Zapater M, Iglesias S, Campillo i López F. Decàleg per uns entorns escolars segurs i saludables. Barcelona: Grup de Treball de Salut Mediambiental, Societat Catalana de Pediatria; 2023

Col·labora:

ISGlobal Institut de Salut Global Barcelona

Amb el suport de:

Pediatria dels Pirineus

#Revolta Escolar

Xarxa Bicibusos Barcelona

SJD Sant Joan de Déu Barcelona · Hospital

bicicamp
Coordinadora d'entitats per a l'ús de la bici al Camp.

PEHSUGARROTXA
Unitat de Salut Mediambiental Pediàtrica
Equip Pediàtric Territorial

bacc
Bicicleta Club de Catalunya

ei!xample respira

Ajuntament de Sant Andreu de Llavaneres

Col·legi de Metges de Barcelona

Col·legi Oficial de Metges de Lleida

FEM BICI
Federació d'Entitats per la Mobilitat amb Bicicleta de Catalunya

Ajuntament de les Borges Blanques

Catalunya camina

COMG
COL·LEGI OFICIAL DE METGES DE GIRONA

obici.cat

canvis en cadena

ASSOCIACIONS FEDERADES DE FAMÍLIES D'ALUMNES DE CATALUNYA

aFFac

Col·legi Oficial de Metges de Tarragona